

Na inicijativu ZAVNOH-a održan je u Topuskom od 25. do 27. lipnja 1944. godine Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske, kojemu je priustvovalo oko 200 kulturnih i javnih radnika - boraca i revolucionara. Sudjelovali su književnici, novinari, publicisti, glumci, glazbenici, slikari, kipari i drugi umjetnici, istaknuti profesori, inženjeri i arhitekti iz svih krajeva Hrvatske

Kako i na koji način bi se trebala polemizirati i sintetski uobličavati kulturna zbivanja u NOB-u na području Hrvatske i, svakako, šire na jugoslavenskom prostoru pokazalo se na Prvom kongresu kulturnih radnika Hrvatske, koji je održan u Topuskom od 25. do 27. lipnja 1944. godine. U pismu koje je uputio organizatorima Kongresa, da ga pročitaju na otvorenju, jer zbog bolesti i lošeg vremena sam nije mogao doći, Vladimir Nazor, piše: „Vaš kulturni rad bit će dobar i uspješan, jer nastaje u goloj stvarnosti iz naših sadašnjih borbi, znoja i krvi. Jezgra mu je etička čistoća, istina i iskrenost, bez koje prave umjetnosti nema. U čvrstom uvjerenju da će vaše nastojanje biti klica naše iduće preporođene nove kulture, najsradačnije vas pozdravljam i želim svaki uspjeh“.

Pozdravljajući kongres major Owen Reed, član britanske vojne misije rekao je: „Kako je sjajna vaša pozornica - pozornica slobodne Jugoslavije - kako sjajno vi, pod vodstvom vašeg maršala, izvodite vaše uloge. Mislim da nema ni jedne vojske na svijetu koja bi pridavala toliku važnost kulturi. Sve što sam vidio izvanredno je po svojoj iskrenosti i živosti. Želio bih da mogu sve to ponijeti sa sobom širom svijeta“.

U Topuskom su se tih ljetnih dana okupila mnoga stvaralačka imena koja su činila progresivnu plejadu u hrvatskoj kulturi, a uz njih i znatan broj političkih i vojnih rukovodilaca NOV i NOP, te izvođača kulturno-umjetničkog programa, a i onih koji su se tih dana našli u tom ubavom kordunaškom gradiću, jednoj od prijestolnica sloboduljubive partizanske Hrvatske. Za trajanja Kongresa održavane su kazališne i glazbene priredbe, a književnici su čitali i recitali svoju prozu i stihove. Piređena je i izložba likovnih umjetnosti na kojoj je trinaest slikara i kipara izložilo više od 270 svojih radova ostvarenih u toku narodnoslobodilačke borbe. Na Kongresu su održana uvodna izlaganja i rasprave o književnosti Hrvatske, o publicistici narodnoslobodilačkog pokreta, o kazališnoj umjetnosti u narodnoslobodilačkoj borbi, o glazbenom životu u Hrvatskoj, o uzdizanju umjetnika iz širokih seljačko-radničkih redova, o likovnom stvaralaštvu u narodnoslobodilačkom pokretu, o ulozi suvremene znanosti u obnovi i razvoju zemlje i o ulozi moderne arhitekture u izgradnji oslobođene domovine.

„Odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a i odlukama Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a ostvaruju se vjekovne težnje naših naroda za slobodnom i ujedinjenom Hrvatskom u Federativnoj Demokratskoj Jugoslaviji i ravnopravnoj zajednici bratskih naroda. Kulturni radnici Hrvatske zahvalni su Komunističkoj partiji, što je u najtežim danima naše povijesti ujedinila sve demokratske snage i grupe, sve poštene Hrvate i Srbe izvan stranaka u snažne redove Narodnooslobodilačke fronte. Sudjelovanjem u narodnooslobodilačkom pokretu radnici Hrvatske digli su se mačem i perom u borbi protiv najvećeg neprijatelja svega slobodoljubivog i kulturnog, a naročito slavenskog - protiv razbojničkog njemačkog osvajača i svih njegovih pripuza. Oni su stali u redove provboraca - osvjetnika za sve one nečuvene zločine i nasilja, koje su hitlerovski vandali izvršili nad spomenicima i nad živim predstavnicima kulture čitavog čovječanstva. Nenadomjestive je žrtve dala naša kultura na oltar općečovječanskog blaga...“. To je uz ostalo zapisano u Manifestu 1. kongresa kulturnih radnika Hrvatske.

Kongres je bio snažna kulturna manifestacija, koja je pokazala cijelom svijetu da narodi Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi ne ostvaruju samo svoje nacionalno i socijalno oslobođenje, već da se bore i za stvaranje nove kulture, nacionalne po svom obliku, a općečovječanske po svom sadržaju, koja se temelji na bogatom kulturnom nasljeđu naroda Hrvatske i naprednim tekovinama narodnooslobodilačke borbe. Skup u Topuskom bio je jedinstvena pojava u Eurupi i u to vrijeme spada u najsvjetlije točke ukupne hrvatske povijesti.

Bojan **Mirosavljev**